

ESCRITURA I ACTITUD HUMANÍSTICA
EN EL «LIBER CREATURARUM»
DE RAMON SIBIUDA († 1436)

per Jaume DE PUIG I OLIVER

I

Montaigne subratlla que la finalitat del «Liber Creaturarum» és ardida i coratjosa, perquè amb raons humanes i naturals es proposa d'establir i de verificar contra els ateus tots els articles de la religió cristiana; *en quoi, segueix el filòsof, je le trouve si ferme et heureux que je ne pense point qu'il soit possible de mieux faire en cet argument-là, et crois que nul ne l'a égalé*¹.

Raons humanes i naturals, dit del «Liber Creaturarum», és una expressió prou justa. Car l'originalitat de l'apologetica sibiudiana consisteix a escometre tota la dogmàtica cristiana des d'un punt de vista que no abandona mai la referència a l'home. Sibiuda es mou en un camp especulatiu universal; la seva *scientia* és destinada a tothom, als savis i als ignorants, als creients i als no-creients. Deixant de banda el valor intrínsec dels raonaments, la tasca de mestre Ramon consisteix a pensar la religió cristiana a partir de l'home. És per això que la seva obra ha de ser considerada des del punt de vista de la filosofia de la religió, més que no pas del de la *theologia naturalis*, per bé que aquests dos mots hagin estat utilitzats pels editors de Sibiuda per tal de donar un títol a la seva *Scientia libri creaturarum sive libri naturae et scientia de homine*. La intenció de Sibiuda no és pas arribar a extreure una matèria revelable a partir d'un conjunt de

1. *Essais*, lib. II, cap. 12; a *Oeuvres Complètes*, ed. Seuil, Paris 1967, p. 182 b.

proposicions que un teòleg considera com revelades de fet. El que Sibiuda intenta és una lectura de tota la dogmàtica cristiana vista des d'un punt de vista central: l'home i el seu fi, domini comú al filòsof i al teòleg.

Remarquem tot seguit que per Sibiuda no hi ha pas una separació rígida i closa entre el domini de la raó, per una banda, i la revelació, per l'altra. Al contrari, el seu punt de vista és ardit en la mesura que resta unitari. Perquè si, partint de l'home, aplica la raó a dilucidar i a organitzar entorn de l'home les veritats de la fe cristiana, és perquè la seva raó resta, des del començament, raó teològica. L'autor del «Liber Creaturarum» és un teòleg que cerca la *ratio fidei* de totes les veritats del dogma cristià a partir d'una situació històrica donada; *pro statu isto*, diríem en terminologia escotista. No és pas ara el moment de jutjar la validesa del seu esforç; limitem-nos a assenyalar la volada del treball que això suposa. I, nogensmenys, el risc que comporta per una religió revelada i històrica de trobar-se sotmesa a la consideració crítica d'una raó que no abandona mai la referència a l'home i a les raons humanes.

Creiem, doncs, que és legítim d'acostar-se al «Liber Creaturarum» considerant-lo un assaig de filosofia de la religió cristiana centrada en l'home. Perquè és com a filòsof que assaja de mostrar el sentit positiu que té per a l'home la religió cristiana que Sibiuda n'escomet la defensa i l'apologia. En el «Liber Creaturarum» no hi ha pas massa elements de polèmica teològica interna, per bé que una crítica atenta n'arriba a detectar alguns, a un nivell prou soterrat. Tampoc no hi trobem una polèmica positiva de caràcter filosòfic. El «Liber Creaturarum» es proposa desenvolupar el programa escotista de dignificar la naturalesa humana (*dignificare naturam*), mostrant que el cristianisme és la doctrina a l'interior de la qual aquesta possibilitat de dignificació es dona al més alt nivell. Naturalment, el punt de partida mateix d'aquest programa comporta una crítica radical dels filòsofs, que han ignorat o menystingut la revelació, i una polèmica intermitent contra els musulmans i els jueus, les posicions dels quals són considerades insuficients i amplament depassades pel cristianisme i, per tant, negligibles a l'hora de bastir una ciència religiosa centrada en l'home que estigui a l'altura de l'home.

És per això que el «Liber Creaturarum», paral·lelament a una radicalització antropològica que interessa tant al teòleg com al filòsof, conté, a més, una gran quantitat d'elements de filosofia de la religió.

L'objecte del present article és presentar la filosofia de Ramon Sibiuda sobre la paraula de Déu i extreure'n algunes conclusions de caràcter històric.

II

El mètode que empra Sibiuda per a accedir al coneixement de la Paraula de Déu és el mateix que havia aplicat per a descobrir que les coses són criatures de Déu. El llibre de la natura presenta les coses a la consideració de la intel·ligència, però no diu de qui són — d'on provenen — ni diu que han estat donades a l'home — on van —. Això ho ha de deduir el pensador cristià a base d'una cadena de raonaments, que ocupa tota la primera part del «Liber Creaturarum»:

Sic ergo primo cognovimus ipsas creaturas in se, et scivimus quod erant. Secundo cognovimus, quod Dei erant, et quod a Deo erant. Tertio, quod donum Dei erant, et quod a Deo nobis datae erant².

Un mètode paral·lel servirà per a identificar la Paraula de Déu:

Ita ergo conformiter oportet procedere circa verba et dicta Dei ad cognoscendum quod Dei sunt. Unde primo oportet videre ipsa verba in se, et iste erit primus gradus. Deinde per istum primum gradum ascendemus ad alium secundum, scilicet cognoscere cuius sunt verba et dicta, utrum sunt verba Dei vel hominis, vel creaturae vel creatoris. Et tertius gradus erit cognoscere quod nobis datae sunt sicut creaturae³.

El criteri que ens permetrà distingir la Paraula de Déu és un signe, de la mateixa manera que un altre signe permet d'establir la identitat fonamental cosa = criatura:

Sicut autem ipsae creaturae nobis manifestaverunt Deum, et portabant in seipsis aliquod signum, per quod cognoscimus utrum sunt Dei vel hominis, creaturae vel creatoris; ita per ipsamet verba poterimus cognoscere, si Dei sunt, et si Deus dicit illa⁴.

2. Cf. *Raimundus Sabundus. Theologia Naturalis seu Liber Creaturarum*, Faksimile Neudruck der Ausgabe Sulzbach 1852. Mit literargeschichtliche Einführung und Kritischer Edition des Prologs und des Titulus I von Friedrichs Stegmüller, Stuttgart-Bad Canstatt 1966; tit. CCX, p. 307.

3. *Ib.*, p. 307-308.

4. *Ib.*, p. 308.

A priori, per tant, Sibiuda no exclou pas la possibilitat d'arribar a distingir entre totes les paraules humanes una paraula que pot ser la mateixa Paraula de Déu. Una primera constatació, tanmateix òbvia, és el punt de partida d'aquesta recerca:

Sicut autem duo sunt, quae procedunt ab homine extra se et apparent exterius, scilicet factum et dictum, seus opus et verbum, et per ista manifestat seipsum homo exterius; ita similiter, quia homo est ad imaginem et similitudinem Dei, duo sunt quae procedunt a Deo, et procedunt sive apparent exterius, scilicet facta et dicta, sive opera et verba: et per ista duo Deus manifestat seipsum exterius⁵.

La tasca és facilitada per fet que Sibiuda ja ha arribat, en les parts precedents de la seva obra, a algunes conclusions importants entorn de l'ésser de Déu i de l'home, cosa que li forneix unes primeres claus hermenèutiques:

Et quia iam scimus modum et formam et conditiones creaturae et creatoris, ideo ipsamet verba statim se debent manifestare utrum sint Dei vel hominis, utrum habeant modum creaturae vel creatoris⁶.

En resum, doncs, podem assenyalar com a conclusió primera que Sibiuda sotmet l'Escriptura al mateix tractament metodològic que comanda tots els altres àmbits de recerca del «Liber Creaturarum». El mateix mètode que havia estat emprat a propòsit de la Trinitat i que, en la darrera part de l'obra serà aplicat a la cristologia i als sagraments. Però voldríem subratllar que així com hi ha precedents il·lustres i tradicionals en la manera de presentar la Trinitat i la cristologia que combinen l'apologètica amb la recerca filosòfica —pensem, per exemple, en l'obra de sant Anselm—, un tractament semblant de l'Escriptura és una novetat apreciable. En aquest sentit, el «Liber Creaturarum» conté una filosofia de la Paraula de Déu que culmina molts esforços anteriors, amb els quals havien estat posats els primers fonaments d'una filosofia de la religió cristiana, però que deixaven de banda el problema de fonamentar humanament i racionalment l'autoritat de l'Escriptura. L'audàcia de Sibiuda el porta a escometre aquest problema, i la seva originalitat rau precisament en l'enfocament fenomenològic que li dona, com veurem tot seguit.

5. *Ib.*, p. 306.

6. *Ib.*, p. 308.

III

En el món hi ha moltes menes de paraules i d'escrits que les recullen, diu Sibiuda. Però, emprant un recurs ben típic de la dialèctica de l'Escola, les redueix tot seguit a dues menes, a dos gèneres de paraules:

Et quia omnis loquens velicens vel est creator vel est creatura, et si est creatura oportet quod sit rationalis: et ideo omnis loquens vel est creator Deus, vel est creatura rationalis, vel est factor, vel est res facta. Et ideo omnis liber, omne verbum et omne dictum vel est creatoris vel est creaturae rationalis⁷.

Efectuada aquesta tria peremptòria, que li dóna una base discursiva per a plantejar el problema de la Paraula de Déu, Sibiuda escomet de dret el seu tema i posa tot seguit sobre la taula el problema de fet de la Bíblia: en el món hi ha un llibre que passa per ser la Paraula de Déu. Cal investigar si aquesta creença és correcta o és aberrant i sense fonament:

Et quoniam nos habemus unum librum in mundo, qui vocatur Biblia, qui continet duo testamenta, scilicet antiquum et novum Testamentum, et affirmatur et creditur quod ille liber est Dei et a Deo, et quod Deus dicit omnia verba, quae ibi continentur; ideo inquiramus si poterimus cognoscere, si dictus liber et verba et dicta, quae ibidem continentur, sint Dei vel hominis, creaturae vel creatoris⁸.

Per a distingir si efectivament les paraules contingudes en la Bíblia són de Déu o de l'home, cal analitzar no solament llur contingut, ans també el mode i la forma com vénen proferides:

Ad cognoscendum autem hoc, oportet ponderare et considerare ipsa verba, quae ibi continentur, in se, et oportet considerare modum et formam et conditiones verborum, et qualiter dicuntur: et etiam oportet considerare modum et formam loquendi ipsius Dei creatoris, qui ei convenit, et etiam oportet considerare modum et formam loquendi creaturae qui ei convenit. Deinde oportet considerare ipsa verba ad Deum creatorem et ad ipsam creaturam, et videre si modus et forma et conditio ipsorum verborum convenit Deo creatori vel creaturae⁹.

7. *Ib.*, tit. CCXI, p. 308.

8. *Ib.*, p. 308.

9. *Ib.*, p. 309.

En aquest aspecte, Sibiuda farà dues observacions fonamentals. Primer, remarcarà que les paraules de la Bíblia contenen afirmacions que no són evidents, ni provenen de l'experiència, ans més aviat sembla que impugnen la mateixa experiència humana, en contrast amb tots els altres llibres que desenvolupen el camp del coneixement humà partint d'evidències clares i a base de raonaments i argumentacions:

Considerandum est ergo primo quod ipse liber Bibliae habet singularem modum, quia in ipso non fiunt probationes, nec rationes, nec argumentationes ad probandum illa quae ibi dicuntur, sed simpliciter absque probatione omnia dicit et affirmat, et dicit ita esse simplici verbo, sine probatione, et tamen illa quae ibi dicuntur et affirmantur esse vera, indigerent maximis probationibus et rationibus, ut crederentur et affirmarentur ab hominibus, quia homines non possunt credere nec affirmare talia verba per se, quia non sunt per se manifesta nec per se cognita. Alii autem libri aliter procedunt, quia probantur omnia quae ibi dicuntur per rationes et argumentationes, et incipiunt ab illis quae per se sunt manifesta ad sensum¹⁰.

Per a donar un exemple d'aquesta diferència, Sibiuda recorda que Aristòtil va escriure vuit llibres de Física i dotze de Metafísica per tal de demostrar que Déu existeix; en canvi la Bíblia dona per establerta ja d'entrada l'existència de Déu i parteix d'aquest principi sense haver-ne donat cap prova:

Unde licet alii libri dicant Deum esse, tamen hoc probant per multas argumentationes. Quia Philosophus Aristoteles fecit octo libros Physicorum, et ad probandum solum hoc, scilicet Deum esse, et etiam fecit in Metaphysica duodecim libros ad probandum Deum esse. Sed liber Bibliae incipit in hoc, quod dicit Deum esse, et ibi facit suum principium sine probatione¹¹.

Aquest fet és molt significatiu als ulls de Sibiuda. Si la Bíblia no parla a base d'arguments, és perquè és un llibre d'autoritat, un llibre que no demana ésser comprès, ans cregut; un llibre que no situa la seva força de persuasió en les raons, ans en el testimoni d'una autoritat que és més forta que totes les raons:

Quid significat hoc, quod omnes alii libri non laborant nisi ad probandum et certificandum Deum esse, et liber Bibliae incipit ibi sine ali-

10. *Ib.*, p. 309.

11. *Ib.*, p. 309.

qua probatione et certificatione? Quid significat iste modus dicendi Bibliae ipsius? Et quid hoc significat, nisi quod ille qui loquitur in Biblia et dicit illa verba est tantae auctoritatis, quod ei debet credi simplici verbo, absque alia probatione, absque aliqua alia certificatione, absque aliquo testimonio, et quod sola sua auctoritas est tota certitudo et probatio et testimonium ipsorum verborum, et quod sua auctoritas, scilicet loquentis talia verba excellit omnes rationes et superat argumentationes, omnes probationes et omnia testimonia; et per consequens quod praevalet sua auctoritas sola, et suum simplex verbum plus quam omnes alii libri, et quam omnes rationes omnium aliorum librorum, qui probant Deum esse. Et per oppositum, quia alii libri probant per rationes, per argumentationes, significatur quod ille qui loquitur, non est tantae auctoritatis quod ei debet credi per suum simplex verbum¹².

Fent-se ressò dels ensenyaments i àdhuc dels textos d'Agustí, Sibiuda observa que acceptem els coneixements que ens són proposats o per la via de l'autoritat de qui els ensenya o per la via de les raons que els abonen:

Omne ergo quod credimus, vel credimus per auctoritatem dicentis vel rationem probantem¹³.

Per això hi ha dues maneres de parlar: el discurs racional, basat en arguments i demostracions, i el discurs d'autoritat, autosuficient:

Duo ergo sunt modi dicendi et loquendi: Unus est dicere sive docere et loqui sine probatione, absque argumentatione et ratione. Alius est dicere et loqui cum probatione, cum argumentis et rationibus. Primus modus est auctoritatis, dignitatis, excellentiae, honoris, maiestatis, dominationis, potestatis et superioritatis. Et sicut sunt duo modi dicendi et loquendi, ita sunt duo modi credendi proportionabiliter: unus est credere verbis simpliciter, et dictis absque aliqua probatione et argumentatione, sed per solam auctoritatem dicentis et loquentis; alius modus est credere per rationes et probationes¹⁴.

Arribat en aquest punt, Sibiuda ens remet a una part anterior de la seva obra, en la qual ha descrit les característiques de l'honor de Déu, que és, en definitiva, una consideració de l'autoritat de Déu, vista des de l'angle metafísic i moral. Segons les conclusions d'aquest

12. *Ib.*, p. 309-310.

13. *Ib.*, p. 310. Cf. St. AGUSTÍ, *Contra Academicos* III, 20, 43: Nulli autem dubium est gemino pondere nos impelli ad discendum, auctoritatis atque rationis (PL 32, 257).

14. *Ib.*, tit. CCXI, p. 310.

tractat, l'autoritat de Déu és la més alta que es pot donar en l'escala de l'ésser, ja que Déu és la regla de la veritat i del bé, i per això demana ésser creguda sense cap vacil·lació ni cap ombra de dubte:

Et quoniam iam probatum est ex parte honoris, quod modus credendi verbis Dei est scilicet credere verbis eius primo et per se, absque probatione, absque testimonio, sed solum quia ipse dicit. Iste enim est modus credendi, qui ei debetur et convenit. Et etiam sequitur quod modus dicendi et loquendi Dei, inquantum Deus est, debet esse loqui simpliciter, sine probatione, sine argumentatione, sine rationibus, tanquam existens Dominus omnium et Imperator et Rex, tanquam habens omne dominium, omne imperium, omne mandatum, omne praeceptum, et nihil habens supra se, sed omnia infra se ¹⁵.

Ara bé, és justament en la Bíblia que Sibiuda hi endevina el mode de parlar que escau a l'autoritat divina, perquè no abona les seves afirmacions amb proves, ans les recolza únicament en el propi testimoni:

Ergo cum liber Bibliae incipiat loqui per talem modum et formam, et ita procedit continue in toto processu suo, et talis modus soli Deo convenit, et taliter ei credi debet; sequitur quod modus loquendi ipsius Bibliae arguit et probat et ostendit librum Bibliae esse Dei et a Deo, et quod Deus dicit illa, et quod sunt verba creatoris et non creaturae, nisi creatura loqueretur ex parte Dei, et hoc idem est. Sive enim Deus loquatur per se sive per creaturam, semper loquitur Deus. Et per consequens sequitur quod liber Bibliae magis est credibilis et magis debemus ei credere quia nihil probat, sed simpliciter loquitur quam si probaret, quia in hoc significatur quod Deus est locutus et dixit illa verba ¹⁶.

Per això, com a manifestació de la paraula directa de Déu, la Bíblia és més i més digna de fe com menys raons dóna, perquè així és significat que prové de Déu i no dels homes:

Et quia nos debemus credere quicquid Deus dicit eo quia ipse dicit, ideo debemus magis credere verbis et dictis Bibliae, quia non probantur, quam si probarentur. Et ulterius sequitur quod, dum minus probat, magis probat et magis se reddit veracem, quia magis significat quod est a Deo et quod Deus locutus est. Et exinde sequitur quod magis sunt credibilia verba et dicta Bibliae, et magis vera et solida et firma, et ab omni

15. *Ib.*, p. 310.

16. *Ib.*, p. 310.

dubitatione remota, quam alia verba aliorum librorum, de tanto de quanto auctoritas Dei loquentis excedit et superat omnes rationes, omnes argumentationes et omnes probationes omnium aliorum librorum, qui sunt hominum; immo nulla est comparatio¹⁷.

De tota manera, aquestes afirmacions de Sibiuda no s'han de prendre en un sentit radical. I no pas solament per la seva extrema simplicitat, ans sobretot perquè ell mateix té prou cura de circumscriure-les a un context ben precís. Efectivament, la conclusió que Sibiuda extreu de les anàlisis anteriors és la gran compenetració que hi ha entre el llibre de les criatures — és a dir, l'exposició de la seva ciència — i el llibre de la Bíblia; perquè el primer ensenya que cal creure Déu per la seva sola autoritat, i la Bíblia, del seu cantó, dóna l'ocasió propícia per tal de fer-ho, és a dir, per tal de seguir els ensenyaments del llibre de les criatures:

Et ex istis apparet summa concordia, summa convenientia inter librum naturae seu creaturarum, et inter librum Bibliae, quia liber creaturarum dicit quod debemus credere Deo primo et per se et simpliciter, absque probatione, solum quia ipse dicit; et talis est modus loquendi Dei sine probatione, et ipse liber Bibliae ita loquitur et ita procedit¹⁸.

És a dir, la intenció de Sibiuda consisteix a descriure d'una forma sumària els trets essencials d'una hipotètica paraula divina, l'existència de la qual encaixi perfectament en el context de la seva especulació. Sibiuda no va més enllà. En cap moment, per exemple, no intenta deduir explícitament el dogma de la inspiració. De fet, no és pas aquest el problema que el preocupa. Fidel al seu mètode, es limita a esbossar una fenomenologia de la paraula de Déu que, literalment, convingui al llibre de les criatures, és a dir, al context d'especulació racional que ell s'ha proposat de dur a terme. Des d'aquest punt de vista, és plausible que la fenomenologia de la paraula divina que Sibiuda presenta no sigui necessàriament completa ni exhaustiva; n'hi ha prou que sigui possible. Perquè, fins i tot esbossant-la d'una manera força incompleta, Sibiuda trobarà la manera de fer-li dir l'essencial, allò que un cristià no hi pot trobar a faltar i allò que un apologeta de la fe no pot ometre de subratllar.

17. *Ib.*, p. 310-311.

18. *Ib.*, p. 311.

IV

La segona observació que Sibiuda exposa fa referència al mode en què es presenta la paraula de Déu. Les paraules de la Bíblia, que ja hem vist que no aporten arguments probatoris, es caracteritzen per la seva forma imperativa, promissiva i comminatòria:

Quia liber Bibliae procedit per modum praecepti et prohibitionis, per modum promissionis et comminationis: unde praecepit et prohibet, et promittit promissiones aeternas et beneficia aeterna, et comminatur poenas aeternas et aeterna mala, quae finem non habent. Praecipit enim et monet; et exhortatur et dat praecepta omnibus hominibus ut faciant bonum et sint boni, promittendo vitam aeternam et beneficia perpetua; et prohibet ne faciat mala, comminando de poenis aeternis et malis perpetuis¹⁹.

Ara bé, aquesta manera de parlar no és pròpia de la criatura, perquè cap criatura no pot prometre ni donar beneficis, ni penes eternes, ni pot prometre la resurrecció final, ni predir la fi del món o revelar el dia del diluvi universal. Per tant, la Bíblia no prové de l'home, ans del mateix Déu:

Sed iste modus loquendi et dicendi, scilicet, per modum praecepti cum prohibitione, cum promissione bonorum aeternorum et comminatione poenarum aeternarum nullae creaturae convenit, sed soli creatori convenit, qui solus habet praeceptum et mandatum, dominium et prohibitionem super omnes homines, et qui solus potest promittere et dare beneficia aeterna et comminari et dare poenas aeternas, et punitiones aeternas ipsis hominibus. Quae enim diceret creatura: ego iudicabo omnes homines in die iudicii, et dabo unicuique iuxta opera sua, bonis bona, et malis mala? Quae enim esset illa creatura, quae ex seipsa et ex sua auctoritate comminaretur omnibus hominibus praeteritis, praesentibus et futuris de poenis aeternis, et diceret se iudicare omnes homines, et omnia facta et verba et cogitationes hominum, et omnia simul discutere et iudicare, sicut scribitur in libro Isaiae? Quae creatura diceret: ego resuscitabo omnes homines simul, et dabo bonis vitam aeternam, et malis aeternam poenam? Quae esset illa creatura, quae praeciperet et prohiberet et daret praecepta et prohibitiones omnibus hominibus, promissionibus et comminationibus aeternis, et quae promitteret omnibus bene operantibus vitam aeternam, et male operantibus punitionem aeternam? Quae esset illa creatura quae poterit dicere: delebo omnem hominem de facie terrae et inducam aquam diluvii super terram, sicut scribitur in libro Genesis? ²⁰

19. *Ib.*, tit. CCXII, p. 312.

20. *Ib.*, p. 312.

Efectivament, si la Bíblia no provingués de Déu, només podria provenir d'un home bo o d'un home dolent. Però un home dolent, una criatura perversa no podria enunciar el missatge d'amor i de bonesa que hi ha a les diverses parts dels llibres sagrats. I, d'altra banda, un home bo, una criatura recta no es podria atribuir mai l'autoritat que impliquen les promeses i les amenaces que hi ha als dos Testaments. Per tant, els llibres de la Bíblia han estat dictats per Déu:

Et apparet, quod cum verba Sacrae Scripturae sunt talia, ut dictum est, et apparet per processum suum quod nulla creatura ex seipsa et suamet auctoritate potuit dicere talia verba. Aut enim esset bona creatura aut mala. Non potest esse mala creatura, quia verba Sacrae Scripturae repugnant malae creaturae totaliter, quoniam verba Sacrae Scripturae provocant, inducunt et monent quantum fieri potest omnes homines cum exhortatione et praecepto, promissione et comminatione ad verum bonum hominis in quantum homo est, scilicet ad verum amorem intra se, et veram unitatem, societatem et fraternitatem, et pacem et concordiam, sed mala creatura non potest ex seipsa et ex natura sua amare homines, nec verum bonum hominis in quantum homo est, nec inducere nec provocare ipsos homines ad verum bonum hominis... Quare concluditur quod nulla creatura mala ex seipsa et propria inclinatione poterit dicere verba Sacrae Scripturae. Nec etiam poterit bona creatura dicere verba Sacrae Scripturae ex seipsa et proprio motu primo, quia verba Sacrae Scripturae dicuntur per modum mandati et praecepti, per modum comminationis et auctoritatis et dominationis, ut iam dictum est, sed nulla creatura bona assumeret sibi talem auctoritatem ex seipsa, ut praeciperet et mandaret et comminaretur de poenis aeternis, et promitteret bona seu beneficia aeterna; quia tunc non esset bona creatura, immo praesumptuosa, quae ex seipsa assumeret sibi talem auctoritatem praeciendi et comminandi, et sic loquendi, quae soli Deo pertinent; immo esset pessima et summe superba et contra Deum: et hoc non potest esse, quia bona creatura habet in se radicem omnium bonorum. Quare concluditur quod nulla creatura neque bona neque mala potuit primo dicere ex seipsa et propria inclinatione et invenire Scripturam Sacram. Ergo restat et concluditur, quod cum ista verba sunt dicta ab aliquo primo, et aliquis dixerit ea primo et propria auctoritate, quod vel Deus dixit primo et propria auctoritate verba Sacrae Scripturae, vel aliqua creatura ex mandato et voluntate et ordinatione Dei, et non ex seipsa ²¹.

D'aquesta manera, la forma i el mode de les paraules de l'Es-criptura delaten també que la Bíblia és el llibre de la paraula de Déu.

21. *Ib.*, p. 313.

V

Però encara no hem arribat al moll de l'os del problema. En el temps de Sibiuda i en el seu país hi ha dos llibres més que aspiren a ser tinguts com la paraula exclusiva i definitiva de Déu: la Torà, és a dir, l'Antic Testament transmès als jueus, i l'Alcorà, el llibre sagrat i el fonament de la civilització dels musulmans. Sibiuda no coneix cap més tipus de revelació escrita ni de «religió del llibre», però el judaisme i el mahometisme es drecen davant ell com dos enemics aferrissats i relativament poderosos, si més no perquè no hi ha manera de trencar llurs conviccions d'una manera massiva i eficaç. És sens dubte pensant en les pretensions d'aquestes religions adversàries que Sibiuda introdueix un tercer element en la seva caracterització del llibre sagrat.

Sibiuda ens diu que és ben enraonat de pensar que la Bíblia és la paraula de Déu, perquè conté revelacions que depassen totalment la capacitat de comprensió humana. Ningú d'entre els homes no hauria tingut la imaginació ni l'audàcia de posar certes afirmacions que apareixen en els llibres sagrats:

Unde in libro Bibliae sunt verba, quae sunt supra homines et supra naturam humanam totaliter; ita quod impossibile est quod homines dixerunt talia verba de se primo nec per se, nec invenerunt. Unde nullus potest dicere nec loqui per se et ex propria scientia illa quae non potest cogitare, quia omne quod dicitur primo cogitatur in corde. Sed verba quae scripta sunt in libro Bibliae non possunt primo cogitari ab homine, nec intelligi, nec imaginari, non possunt primo cadere in imaginationem hominis, immo sunt supra omnem intellectum, supra omnem aestimationem, et supra omnem opinionem et cogitationem omnium hominum, et sunt totaliter incogitabilia ab omni homine, eo quia sunt altissima et profundissima et secretissima. Si ergo verba Scripturae Sacrae sunt ita alta et extra et supra omnem aestimationem omnium hominum, sequitur quod si non potuit homo cogitare omnia illa primo nec invenire, quod etiam non potuit ex se ipso dicere nec loqui²².

Aquests altíssims conceptes són la revelació de la Trinitat, de l'Encarnació, la concepció virginal, la presència real eucarística, i encara d'altres. És a dir, són els punts que separen el cristianisme de les altres religions del llibre, tant pel que fa a la idea de la divi-

22. *Ib.*, tit. CCXIII, p. 315.

nitat, com a la teologia de la història i al culte. Posant èmfasi en la raresa i en la subtilitat d'aquestes grans revelacions, Sibiuda insisteix en el mateix argument que ja hem vist abans. Cap home no hauria pogut fer tals afirmacions:

Quis enim homo potuit primo cogitare in corde suo et affirmare et dicere quod tres personae essent realiter distinctae: ita quod una non est alia, et essent una et eadem essentia et substantia numero: ita quod una et eadem res numero et essentia essent in tribus realiter distinctis personis: et quod tres personae essent unus Deus simplex et indivisibilis. Hoc enim est supra omnem cogitationem et supra omne cor humanum, nec aliquis homo potest hoc primo cogitare nec dicere²³.

Item quis homo vel creatura posset primo ex seipsa cogitare aut dicere vel affirmare de facto, scilicet, quod Deus factus est homo, et quod ita est de facto; et quod Deus unitus est humanitati, et humanitas unita est Deitati in una persona; ita quod humanitas et Deitas sunt in una et eadem persona: ita quod Deus est homo, et homo est Deus, et quod hoc actum est in secunda persona Deitatis Trinitatis, scilicet Filii, et non in prima vel tertia persona Deitatis. Quia ergo homo non potuit hoc primo cogitare, quae creatura potuit hoc primo de Deo ex seipsa? Si posset forte cogitari vel dici, quod deberet fieri homo, sed quod de facto Deus sit factus homo, et quando et quomodo et in quo loco, quis homo potuit de Deo dicere vel de Deo cogitare? ²⁴.

Item quod virgo concipiat in utero suo puerum sine viro, et quod pariat ipsum puerum existens virgo et permanens virgo post partum; quis homo potuit hoc primo cogitare, aut dicere, aut affirmare, cum hoc sit contra usum humanum; et nullo modo possit cogitari aut cadere in cogitatione hominis, quae mulier potuit hoc primo cogitare ex seipsa? Ergo sequitur quod qui primo hoc dixit vel revelavit, scilicet, quod virgo deberet concipere et parere, vel Deus fuit, vel ex parte Dei dixit. Sed hoc scriptum est in libro Bibliae, scilicet in Novo Testamento, scilicet, quod virgo concepit et peperit, et post partum virgo permansit, et quod ita factum est²⁵.

Praeterea, quae creatura, quis potuit cogitare in corde suo et dicere quod substantia panis invisibilis, sub colore latens et sub accidentibus, convertatur et mutetur substantialiter in corpus humanum vivum, et vinum convertatur in sanguinem humanum vivum? Nulla enim creatura potuit hoc primo cogitare nec dicere, et tamen dictum est et scriptum in Novo Testamento; ergo sequitur quod Deus dicit hoc, et supra homines est hoc primo cogitare vel dicere²⁶.

23. *Ib.*, p. 315.

24. *Ib.*, p. 316.

25. *Ib.*, p. 316-317.

26. *Ib.*, p. 317.

La conclusió s'imposa. Fregant el «credo quia absurdum», Sibiuda estableix que com més alts i més sobrerasonables són les coses que afirma la Bíblia, més dignes són d'ésser cregudes, puix senyal que és l'ensenyament de Déu i no el de cap criatura:

Et exinde concluditur quod quanto verba et dicta quae sunt in sacra Biblia sunt magis alta et supra omnem rationem et sensum, et quanto magis excedunt naturam humanam, quod magis debent credi; et dum videntur magis difficilia ad credendum, magis debent credi; quia tum signum est quod sunt a Deo dicta, et non ab hominibus, et homo debet credere quicquid Deus dicit. Et exinde sequitur quod quia articuli fidei Christianae sunt altissimi et supra omnem hominem, quod ex hoc et propter hoc sunt magis credibiles, et maxime certi et firmi. Et sic probatum est, quod in mundo est unus liber qui est liber Dei et a Deo, qui nominatur Biblia, continens duo Testamenta: et quod Deus dicit verba in dicto libro scripta, vel aliquis ex parte sua²⁷.

S'erraria qui veiés en aquesta manera d'enraonar un antiracionalista. Hem dit que Sibiuda frega el «credo quia absurdum», però això no vol pas dir que s'hi installi, ben al contrari. Si mestre Ramon posa a contribució de la prova de l'origen diví de la revelació continguda en els dos Testaments els misteris cristians més grans i específics, és per tal de poder excloure amb més comoditat l'objecció que li havia de venir fatídicament de part de jueus i musulmans, els quals, bo i afirmant el caràcter diví de llurs propis llibres sagrats, rebutgen completament els dogmes fonamentals del cristianisme. Per als jueus, el Nou Testament és un llibre simplement herètic. Per als musulmans, l'evangeli cristià és una revelació absurdament manipulada i plena de contradiccions, que l'Alcorà rectifica d'una vegada per sempre. La dialèctica de Sibiuda consisteix a capgirar aquestes dues objeccions, fent veure el caràcter positiu que té la revelació de misteris sobrehumans per tal de detectar llur origen precisament diví.

VI

Fins aquí hem vist sumàriament la manera com Sibiuda entén provar l'autoritat divina de l'Escriptura, emprant un mètode que hem anomenat fenomenològic per a subratllar l'esforç que fa l'autor

27. *Ib.*, p. 319.

del «Liber Creaturarum» per recolzar la seva conclusió únicament en l'estudi intern de les característiques essencials del llibre sagrat. Resseguint ara els tres darrers capítols que Sibiuda dedica al tema de l'Escriptura en la seva obra, entrarem més íntimament en la problemàtica a la qual Sibiuda es proposa de donar una resposta.

Vist, doncs, l'origen diví de la Bíblia, Sibiuda comença per plantejar el capteniment que l'home ha d'adoptar davant aquest llibre singular:

Nunc restat ostendere et concludere aliquas proprietates et conclusiones illius libri, et qualiter homo se debeat habere erga librum Dei²⁸.

La primera conclusió és que l'home ha de creure les paraules de la Bíblia purament i simplement, sense esperar proves ni argumentacions a favor del que s'hi diu, perquè el qui no volgués seguir aquest camí es trobaria amb el pas barrat, ja que el llibre de la paraula de Déu només es pot acceptar sense cap mena de reserva:

Unde postquam ille liber est Dei, et verba illius sunt verba Dei, sequitur quod homo debet credere totum librum et omnia verba scripta in libro; ita quod totus liber est credendus firmissime et ex toto corde absque aliquo dubio: et hoc illo modo qui convenit libro Dei et Deo, videlicet, simpliciter et sine aliqua probatione et argumentatione, sed solum quia Dei est et Deus dicit: et hoc est totum fundamentum credendi ipsi libro²⁹.

Si autem per istam portam et per istud principium et generale fundamentum non intrat quis in ipsam Bibliam, sed vult intrare per aliam portam, scilicet, per rationes et argumentationes, tunc intrare non poterit, quia iste est solus modus conveniens tam libro Dei quam ipsi Deo. Qui enim aliter non vult credere ipsi Deo et libro suo nisi per rationes et argumentationes, tum facit maximam iniuriam Deo et libro suo et verbis eius; quia vult ire et intrare in librum Dei contra naturam et modum libri et Dei. Et ideo necesse est quod talis repellatur a libro Dei, et liber sibi claudatur, et secreta libri non videat, eo quia iniuriavit librum et Deum, cuius est, et reputat ipsum posse mentiri³⁰.

La segona conclusió Sibiuda l'exposarà copiant un text de sant Bonaventura. Donat que la Bíblia conté la paraula de Déu, no hi pot haver res de fals, d'inútil, de superflu, d'inconvenient ni, menys encara, de mal:

28. *Ib.*, tit. CCXIV, p. 319.

29. *Ib.*, p. 319.

30. *Ib.*, p. 319-320.

Uterius concluditur de libro, quia Dei est et Deus dicit, quod nihil potest esse falsum in eo, et nihil potest esse inutile, nihil superfluum, nihil diminutum; et ideo nihil est ibi contemnendum, nihil respuendum, nihilque iniquum³¹.

Tercera conclusió: tot el que diu la Bíblia s'acompleix o s'acomplirà, perquè Déu no pot mentir:

Uterius concluditur de necessitate, eo quia Deus dicit verba in dicto libro contenta, quod omnia verba implebuntur, et nihil remanebit incompletum, quoniam Deus nihil potest facere contra suum honorem. Unde si non complerentur verba Dei, ipsemet mendax esset. Ideo propter suum honorem necesse est quod omnia verba impleantur, postquam verba Dei sunt et ipse dicit³².

Quarta conclusió: l'home ha d'estimar la paraula divina, perquè és la cosa més íntima i pròxima de Déu i el representa:

Uterius concluditur quod, postquam Deus habet librum et verba Dei sunt in mundo et Deus locutus est, quod homo debet, obligatur et tenetur diligere et amare Deum et verba Dei, quae processerunt de ore suo. Unde quia homo debet amare Deum et verba Dei, quae processerunt de ore suo. Unde quia homo debet amare Deum primo et super omnia, ut probatum est, sequitur quod debet etiam amare verba sua. Et quia nihil magis propinquum Deo quam verbum suum, quia verbum suum repraesentat ipsummet, et nihil magis pertinet Deo quam verbum suum, quia exit de ore suo, et per consequens nihil maius, nihil excellentius, nihil amabilius quam verbum Dei: et per consequens sequitur quod verbum Dei est super omnes creaturas et excellit omnes creaturas et magis propinquum est Deo et magis pertinet Deo quam omnes creaturae. Item sequitur quod sicut homo tenetur amare Deum, ita debet amare verbum suum repraesentans eum³³.

A partir d'aquí, Sibiuda redacta una fervent recomanació de la lectura assídua de l'Escriptura, que ens fa pensar en el programa de la «devotio moderna», que, com és sabut, recomanava el retorn a

31. *Ib.*, p. 320. Cf. St. BONAVENTURA, *Breviloquium*, prol., 5, 4; ed. B.A.C., *Obras de San Buenaventura*, vol. 1, Madrid 1968, p. 174: Ideo nihil in ipsa (scriptura) contemnendum tamquam inutile, nihil respuendum tamquam falsum, nihil repudiandum tamquam iniquum, pro eo quod Spiritus Sanctus, eius auctor perfectissimus, nihil poterit dicere falsum, nihil superfluum, nihil diminutum.

32. *Ib.*, p. 320.

33. *Ib.*, p. 320-321.

la sagrada pàgina i la reivindicava com un dels principals aliments de l'espiritualitat cristiana:

... et per consequens sequitur quod postquam homo habet in seipso locum in quo possunt recipi verba Dei, scilicet ipsum cor, debet recipere in corde verbum Dei, et praeparare cor suum ad recipiendum verba sua. Et nulla alia verba debet primo in corde suo recipere, sed debet implere totum cor suum de verbis Dei³⁴.

Et quia etiam verbum Dei repraesentat Deum et exit de ore Dei et mittitur a Deo, sequitur quod qui recipit verbum Dei in corde suo, recipit Deum; et qui habet verbum Dei in corde suo, habet Deum in corde suo, et quia portat verbum Dei in corde suo, portat Deum³⁵.

Et quia verbum Dei est vivum, sicut Deus vivit, cuius est, et exit de ore eius; ideo necesse est quod vivificet ipsum cor, et faciat ipsum iucundum et laetum. Et quia est calidum, quia est ardens igne amoris, ideo calefacit cor, et facit ardere et inflammari in amore. Et quia est verum et certum, ideo firmat ipsum cor in veritate, et solidat, et illuminat et clarificat. Et quia est virtuosissimum et potentissimum et summe activum et operativum; ideo operatur in corde subito et mutat ad se, et protegit et defendit. Et quia verbum Dei est altissimum, ideo elevat ipsum cor et trahit ad altissima³⁶.

És per això que Sibiuda resumeix totes aquestes conclusions en una frase programàtica: l'home ha d'escoltar, estudiar, tenir i llegir el llibre de la paraula de Déu:

Et sic patent aliquae proprietates verbi Dei et libri sui, in quo sunt verba Dei: et etiam qualiter se debet homo habere ad librum Dei et verbum Dei; quoniam debet primo Dei librum studere, audire et habere et legere³⁷.

VII

Sibiuda és un autor expeditiu, que sap anar de dret al seu objecte. Basant-se en el mètode general del seu llibre, ha situat la paraula de Déu en el món; però, cristià i teòleg de professió com és, ha d'evitar un doble escull: que la paraula de Déu es confongui massa fàcilment amb una cosa entre les coses, amb un simple resultat de l'especulació humana que pot arribar a conèixer-la i des-

34. *Ib.*, p. 321.

35. *Ib.*

36. *Ib.*

37. *Ib.*

criure-la; d'altra banda ha d'evitar que la paraula de Déu aparegui com un element pertorbador de l'ordre humà o com un simple esdeveniment tangencial i supertranscendental, sense cap relació veritable amb el món. Aquests són els dos problemes que intentarà resoldre en els dos darrers capítols dedicats al tema de la paraula divina.

En el primer, desenvolupa la idea de la transcendència de la paraula de Déu respecte de totes les altres criatures, que, de bell antuvi, és plantejada a un nivell específicament metafísic:

*Duo autem sunt nobis manifesta, quae habemus et tenemus de Deo in hoc mundo, scilicet creaturae suae et verba sua. Sed ista duo non sunt aequalia, quia verbum Dei est supra hominem et supra omnem creaturam, et omnis creatura exivit de nihilo, sed verbum Dei exit de ore Dei*³⁸.

Aquesta diferència essencial d'origen té una repercussió immediata en l'esfera de l'acció. La paraula de Déu s'imposa a la criatura, la domina, la transforma i la gira, perquè cap criatura no pot resistir a la paraula de Déu:

*Et ideo verbum Dei, quia est maius omnium creaturarum, habet potestatem et dominium supra omnem creaturam, et omnis creatura subiecta est totaliter et penitus verbo Dei: et ideo impossibile est quod aliqua creatura possit resistere verbo Dei: et ideo verbum Dei mutat creaturam, et ipsa creatura non potest mutare verbum Dei, quia est inmutabile, invariabile, sicut Deus, a quo est. Et quia verbum Dei est efficacissimum, virtuosissimum et summe operativum et activum; ideo subito, quando mittitur et venit super creaturam, mutat eam sine aliqua resistantia, et omnis creatura obedit verbo Dei*³⁹.

Dit això, Sibiuda fa un pas més i assenyala el perquè últim d'aquesta dependència absoluta de la criatura envers la paraula de Déu. Tot ha estat creat per la paraula de Déu. Notarem de passada que aquestes afirmacions de Sibiuda no són demostrades, ans introdueix un xic «ex abrupto», per tal, sens dubte, de no deixar de dir allò que un cristià ja sap, per altres fonts, sobre la paraula de Déu:

Item omnis creatura summe distat a verbo Dei, quia per verbum Dei omnis creatura facta est, et de nihilo venit in esse per virtutem

38. *Ib.*, tit. CCXV, p. 322.

39. *Ib.*

verbi Dei, quia habet omnem virtutem et potestatem Dei a quo est. Unde Deus per verbum et dicendo creavit omnes creaturas; et ideo omnis creatura subiecta est totaliter verbo Dei, quia per ipsum esse habet et etiam portatur et sustinetur in esse. Unde quia Deus dixit creaturae factae sunt: et si non dixisset nulla creatura facta fuisset, et sic omnis creatura ideo est, quia Deus dixit. Unde primum quod exit a Deo est verbum suum, et per ipsum omnia alia creantur et recipiunt esse de nihilo. Et sic apparet maxima inaequalitas inter verbum Dei et ipsas creaturas, et quod necesse est, esse omnem creaturam subiectam verbo Dei ⁴⁰.

Establerts aquests principis, Sibiuda n'extreu les conclusions pràctiques que li sembla més interessant de subratllar. La primera és que Déu, en donar la seva paraula a l'home, li va donar molt més que quan li lliurà totes les altres criatures:

Item Deus dedit homini creaturas et verba sua, sed plus dedit, quando dedit verba sua, quam quando dedit creaturas suas, de quanto plus valent verba Dei, quam omnes creaturae. Et sic Deus duobus modis consolatur hominem, scilicet per creaturas et per verba sua: et plus per verba, quam per creaturas, quia creaturae sunt de nihilo, sed verba Dei exeunt de ore Dei ⁴¹.

Per això l'home ha d'apreciar més intensament el do de la paraula de Déu que no pas el de la creació, i una altra actitud seria racionalment contradictòria:

Et ideo sicut sponsa plus consolatur de verbis sponsi, quam de arrha sibi missa et de muneribus; et subditus magis appreciat verba regis, quam munera, et magis consolatur; et filius bonus plus consolatur de verbis patris, quam de muneribus: ita homo plus debet appreciare verba Dei quam creaturas, quae sunt munera Dei data sicut arrha, et plus debet gaudere de verbis Dei quam de creaturis sibi datis ad serviendum. Si ergo tantum consolatur in creaturis Dei, magis debet consolari et laetari in verbis Dei. Et si recipit creaturas Dei cum tanta diligentia, magis debet recipere verba Dei et cum maiori reverentia. Et si appreciat creaturas Dei, multo magis debet appreciare verba Dei. Valde enim contra rationem est, quod homo cotidie utatur creaturis Dei, et quod contemnat verba Dei, et nolit audire verba Dei ⁴².

40. *Ib.*

41. *Ib.*

42. *Ib.*, p. 322-323.

Per la mateixa raó, l'home ha de fer més cas de la paraula de Déu que no pas de qualsevol paraula humana, per més important i profunda que pugui ser:

Magis debet homo audire et legere verba Dei quam verba hominis, magis debet audire verba creatoris quam verba creaturae, et magis debet audire illum, qui creavit omnia, quam illum, qui est creatus inter omnia de nihilo. Magis debet audire verba illius qui non potest mentiri, sed est veritas, quam illius qui potest mentiri et decipi et decipere; et magis debet audire verba illius qui vivit in aeternum, quam hominis mortalis et qui iam mortuus est et non vivit; et magis debet audire verba illius a quo creatus est, et qui dedit ei suam imaginem, et a quo recepit quicquid habet, quam verba illius a quo nihil accepit: magis debet audire verba illius qui continue servat eum in esse et indesinenter largitur, et dat ei sua beneficia, sine quibus non potest esse, quam illius a quo nullum beneficium recipit, nec potest recipere, nec potest aliquid sibi dare. Magis debet audire verba illius qui promittit sibi vitam aeternam, quam illius, qui nihil promittit, nec aliquid potest dare. Multo magis debet audire homo, qui est opus, verba illius, qui fecit eum, et sui factoris, quam illius qui factus est, et magis verba Domini, quam servi; Regis, quam subditi; et Omnipotentis quam nihil potentis; et illius qui de se est infinitum et omne bonum, quam illius qui habet in se radicem omnium malorum; et illius qui habet omnem hominem iudicare, quam illius qui iudicandus est; et multo magis debet delectari in studendo et legendo verba et librum Dei, qui creavit illum, quam illius qui creatus est. Si ergo homo facit oppositum istorum, maximam iniuriam et contumeliam facit Deo creatori suo et verbis eius⁴³.

Tornem a trobar en aquests paràgrafs la referència a la lectura i a l'estudi de la Sagrada Escripura. Gairebé gosariem afirmar que tot aquest capítol dedicat a la transcendència de la paraula de Déu ha estat escrit sota la pressió de les idees de la «devotio moderna». Altrament es fa difícil de comprendre per què Sibiuda insisteix tant i tant en aquest tema, justament en un llibre que és adreçat «omni conditioni hominum»⁴⁴ i assenyaladament a tots els cristians «ut quilibet sit munitus et certus et solidatus in fide catholica contra impugnatores fidei, ut nullus decipiatur et sit paratus mori pro ea»⁴⁵. Sense l'explicació que proposem, també es fa difícil de comprendre per què Sibiuda estampa en aquesta obra afirmacions com és ara que per la paraula de Déu han estat creades totes les coses, pro-

43. *Ib.*, p. 323-324.

44. *Ib.*, pròleg. p. 32*.

45. *Ib.*, p. 29*.

posició que no és susceptible d'ésser racionalment demostrada i que demana l'acolliment d'un públic específicament fidel. En canvi, és ben lògic de suposar que tota l'exposició sibiudiana sobre la paraula de Déu és influïda pel corrent d'espiritualitat moderna que s'està obrint camí en aquests moments i que a Catalunya ja ha tingut un representant important en la persona de fra Antoni Canals.

VIII

En el darrer capítol dedicat a l'estudi de la paraula de Déu, Sibiuda s'esforça per demostrar d'una manera gràfica fins a quin punt l'home pot arribar a ésser-ne íntimament influit i de quina manera la paraula de Déu s'ordena a l'home, bo i conservant tothora la seva pròpia transcendència específica en tant que element diví. Partint del símil de l'alimentació corporal, Sibiuda afirma que la vida de l'ànima necessita també el seu aliment propi:

*Sicut autem corpus indiget cibo et nutrimento, ut vivat et nutriatur et conservetur et augmentetur, aliter periret et moreretur; ita similiter anima indiget cibo et potu et nutrimento et alimento, ut augmentetur et nutriatur et conservetur in vita sua, quae est amor bonus, gaudium et spes et consolatio secundum Deum*⁴⁶.

A diferència dels elements corporals que nodreixen el cos, els que nodreixen l'ànima són d'ordre espiritual i intel·lectual:

*Et quoniam nutrimentum et cibus et alimentum debet habere convenientiam seu convenire cum re quae alitur et nutritur, et debet intrare in rem nutriendam et uniri cum ea, aliter non nutrit; ... quia anima est spiritualis et intellectualis et nullo modo terrestris nec elementalis, ideo nutriri et vivere debet de cibus et nutrimentis et alimentis spiritualibus et intellectualibus, et non corporalibus nec terrestribus, tamquam de sibi similibus, quae solum possunt intrare animam per suam praesentiam*⁴⁷.

Més encara: aquests elements que, fets presents a l'ànima, nodreixen la seva vida, no poden ser més que elements divins, perquè l'ànima és creada a imatge de Déu i perquè, donada la seva

46. *Ib.*, tit. CCXVI, p. 324.

47. *Ib.*

naturalesa espiritual, és l'únic element del món que té un accés immediat a la divinitat:

Et quia anima est ad imaginem Dei facta, et nullum est medium inter animam et Deum, ideo debet nutriri et alimentari de cibis et alimentis et nutrimentis divinis, quae immediate procedunt a Deo. Et quia verbum Dei exit de corde Dei et procedit de ore eius et potest intrare in cor animae et eam penetrare; ideo anima debet nutriri et vivere, crescere et sustentari in verbis Dei, quae procedunt de ore eius: et solum verbum Dei est proprium alimentum, proprius cibus et proprium nutrimentum ipsius animae et cordis⁴⁸.

Ben entès, l'ànima té una vida pròpia que es desenvolupa independentment de la recepció de la paraula de Déu; però l'ànima que no l'escolta no pot progresar en l'amor de Déu i en la vida moral ordenada que el «Liber Creaturarum» demostra que ha de portar:

Sicut ergo cibus terrestris et alimentum corporale intrant in corpus iam prius vivum, et ipsum augmentant, nutriunt, corroborant et conservant, ita verbum Dei, quod intrat cor et animam iam prius vivam et viventem, augmentat ipsam et nutrit et corroborat, conservat et sustentat in amore Dei et spe bona et gaudio et consolatione et in omnibus quae pertinent ad vitam animae et cordis⁴⁹.

És per aquest biaix que Sibiuda resol el problema de la transcendència de la paraula de Déu. Elevant l'home a una vida superior i més plena, que desenvolupa al màxim les seves pròpies possibilitats, la paraula de Déu prossegueix i culmina l'obra que la contemplació de les criatures inicia en l'home; perquè si la raó natural porta l'home a descobrir Déu, la paraula divina acceptada convenientment, segons la manera que Sibiuda ja ha tingut cura de precisar, fa tornar l'home un veritable familiar de Déu, un íntim de les coses divines:

Ecce quanta propinquitas hominis ad Deum, quanta assimilatio, quanta unitas, quanta Dei bonitas, quia verbum quod exit immediate de corde Dei, intrat cor hominis, verbum quod procedit de ore Dei, intrat in anima hominis. Et nihil propinquius Deo quam verbum eius; ideo totaliter trahit cor hominis et animam apud Deum, unde exit, et facit cor hominis unum cum corde Dei⁵⁰.

48. *Ib.*, p. 324-325.

49. *Ib.*, p. 325.

50. *Ib.*, p. 325.

Deus manifestavit seipsum homini, tam per creaturas, quae sunt a Deo, quam per verba quae dicit: sed magis propinque se manifestavit per verba quam per creaturas, quia verba exeunt immediate de corde Dei et directe tendunt ad cor hominis, et ipsa verba sunt magis familiaria homini et propinqua quam creaturae; quia etiam ipse homo habet verba et dicit ea et loquitur et habet, et in multis concordat cum Deo, quia Deus loquitur et dicit, et homo loquitur et dicit, et sic verba conveniunt Deo et homini. Et sic multum est familiaris et propinqua cognitio Dei per verba sua, et sic ipse homo, et per creaturas Dei et per verba Dei, potest venire ad Deum et ipsum invenire, et scire intentionem et voluntatem Dei; ergo homo debet seipsum exercitare tam in creaturis Dei quam in verbis Dei, ut se propinquet ad ipsum, et fiat familiaris cum Deo⁵¹.

IX

Hem afirmat més amunt que Sibiuda presentava en el «Liber Creaturarum» un assaig de filosofia religiosa entorn de la paraula de Déu. Ara, a l'hora de les conclusions, podem ja determinar quin és l'abast d'aquesta filosofia.

A parer nostre, el «Liber Creaturarum» aporta dos únics elements interessants. El primer consisteix en la indagació de la paraula de Déu a partir d'unes claus hermenèutiques de tipus fenomenològic, és a dir, d'estudi i contrast de la paraula escripturística en relació amb les altres paraules humanes, partint d'una idea de la divinitat que ha estat elaborada anteriorment. El segon element interessant és l'estudi del capteniment que l'home ha de tenir envers aquesta paraula singular, que és deduït, d'una banda, a partir dels deures generals de l'home a l'esguard de Déu i, d'altra banda, del mateix tipus de resposta que la paraula divina tendeix a suscitar en el seu destinatari.

Aquesta és, en definitiva, l'aportació del «Liber Creaturarum» al problema de la comprensió de l'Escriptura. Tots els altres elements que hem anat trobant en l'especulació sibiudiana són tradicionals en la literatura cristiana anterior.

Escrit en temps de crisi —després del temporal del Cisma i quan apuntaven ja els nous corrents humanístics— el «Liber Creaturarum» dóna una bella sorpresa en el seu intent de fonamentar una indagació sobre la paraula de Déu que parteix d'un mètode

51. *Ib.*, p. 327.

no dogmàtic. A nosaltres no ens pertoca de judicar si aquest mètode és encertat o ambigu. Serà sens dubte més interessant de preguntar-nos fins a quin punt aquesta metodologia s'imposà al mateix Sibiuda.

El «*Liber Creaturarum*» ens delata, nogensmenys, que el seu autor és dominat pel neguit de demostrar que la religió cristiana és imprescindible per a l'home, si aquest, com a tal, ha de dur una vida digna d'ell mateix. És per aquesta causa que, escrivint una obra teològica, Sibiuda exposa una *Scientia de homine*. Ara bé, això implica que algú ha posat en qüestió la religió cristiana, al·legant precisament un ideal humà distint del que proposa el cristianisme. Aquesta posició és la d'alguns humanistes catalans del temps de Sibiuda. Contentem-nos evocant ràpidament l'escepticisme elegant d'un Bernat Metge o les pàgines que escriví fra Antoni Canals per tal d'evitar que s'esgarriessin definitivament els seus contemporanis enamorats de les virtuts del món romà antic, fins al punt de preferir-les als exemples de l'evangeli. L'originalitat de Sibiuda rau en el seu intent de bastir una síntesi de la doctrina cristiana presentada com l'ideal pròpiament humà, a la veritable altura de l'home com a tal. Des d'aquest punt de vista, el «*Liber Creaturarum*» ha de ser considerat com una de les primeres respostes teològiques que suscita l'humanisme naixent.

A partir d'aquí és més fàcil d'entendre per què Sibiuda tracta el problema de l'Escriptura amb una metodologia certament insòlita i aparentment inadequada. I també es pot comprendre per què en cap moment no diu res entorn d'uns problemes tan essencials en tota consideració sobre l'Escriptura com la inspiració i el cànon.

El seu problema és únicament el d'obrir la pregunta per la paraula de Déu d'una manera humanament plausible (*utrum sint verba Dei*) i el d'elaborar una criteriologia que permeti eventualment d'identificar-la (*quae sint verba Dei*). El marc del «*Liber Creaturarum*» no va més enllà. I és justament aquesta sobrietat la que ens indica el sentit de les especulacions sibiudianes sobre la paraula de Déu. Sibiuda parla per als nous corrents de pensament, s'adreça a uns destinataris que s'estan amarant d'humanisme, entra en diàleg amb ells i s'esforça per demostrar-los que una posició d'interès humanístic no és «a priori» incompatible amb el fet — i totes les conseqüències que se'n deriven — de l'Escriptura.

És sens dubte interessant de constatar que aquesta actitud és

adoptada per un home certament influït pels corrents de la «devotio moderna». El lector ens dispensarà que ara li provem aquest punt, perquè la nostra intenció és de fer-li present una altra cosa. A Catalunya, en el moment de l'entrada en escena de l'humanisme, els primers que entaulen un diàleg amb els representants d'aquesta tendència són els homes de la «devotio moderna». Ja hem esmentat fra Antoni Canals. Ara ens cal afegir-hi Ramon Sibiuda. Reputem la dada interessant, perquè ens permet de començar a dibuixar un mapa de tendències, d'escoles i de tarannàs que tindran altres cultivadors durant el segle xv, des dels traductors dels clàssics fins als traductors de la Bíblia, en una interrelació travessada per tota la tensió ideològica dels temps nous, que també s'insinuaren amb empena a Catalunya, encara que finalment no llevaren aquells fruits que l'obra dels iniciadors semblava que havia de fer inevitables.

Jaume DE PUIG I OLIVER
Plaça St. Jaume, 1
BARCELONA

Summary

In the «Liber Creaturarum» of Ramon Sibiuda, the Scripture form an object of investigation to which one can apply the same method that the author uses to establish rationally the fundamental truths of the world of theological morality, as it was lived at the beginning of the 15th. century. The influence of the first humanistic currents, in the same way as the influence of the «devotio moderna», give as a result an anthropocentric treatment of the theme of the Scripture. In this way, the work of Sibiuda includes a first study of religious philosophy, which, applied to the Scripture, resolves itself into a philosophic-apologetic criteriology of the Word of God.